

SEXTUS TEMPANIUS

A hagyomány szerint a 331. esztendőben a város alapítása után Rómában különös intézkedések történtek. Mindazoknak az idegen nemzetiségűeknek, akik az utóbbi időkben telepedtek le a városban, jelentkezniük kellett a magisztrátusok előtt. Ezek megijedtek, hogy talán ki akarják űzni őket Rómából. Erről nem volt szó, csupán óvintézkedés volt, szemmel akarták tartani a bevándorlókat. Történt ugyanis, hogy Volturnumot, az etruszkok által lakott nagy várost úgy foglalták el a samnisok, hogy először csak bekérkedtek. A gyanútlan etruszkok befogadták őket, s ők mind nagyobb számmal jöttek. A háborúban kimerült etruszkok segítőtársakat láttak bennük, és megosztották velük nemcsak városukat, hanem földjüket is. A samnisok a vendéglátást úgy hálálták meg, hogy egy ünnepnap éjjelén, mikor az etruszkok jóllakottan aludtak, megrohanták házaikat, és sorra legyilkolták őket. Így került birtokukba a város, melyet Capys nevű vezérükről *Capuának* neveztek el. Ettől a várostól óvakodott Róma.

Ez az esztendő sem múlt el volscus támadás nélkül. Ezúttal azonban komolyabbnak és veszélyesebbnek látszott, mint eddig. Egymás után jöttek a hírek:

- Soha még ennyire nem buzgolkodtak a vezér kiválasztásával, a seregtoborzással!

- Azt mondják, hogy most megmutatják: sem bátorságban, sem hadvezetésben nem állnak a rómaiak mögött.

- Azt állítják, hogy ha most sem győznek, akkor soha többé nem háborúznak, és nyakukba veszik a szolgaság igáját. De most győzni fognak!

Róma azonban nem ijedt meg a volscusok fenyegetőzésétől. Üres handabandázásnak tartották.

- Miért féljünk tőlük most, mikor eddig sem nagyon kellett tőlük tartani? Hitvány és gyáva nép ez, most is elbánunk velük.

Ugyanígy gondolkozott az egész volscus-ügyről Sempronius konzul is, a római sereg vezetője. Bizott a szerencsében, mint ami a világon a legállhatatosabb. És minthogy a győztes nép vezére volt azok ellen, akiket már számtalanszor legyőztek, mindent csak félvállról, felületesen intézett. Emiatt a híres római fegyelem úgy meglazult a légióban, hogy még a volscusoknál is különb volt, mint az ő seregében. Így aztán hamarosan megtanulta, hogy a szerencse forgandó, és ahhoz pártol, akiben több a megfontoltság, és kevesebb a hányavetiség. Már mindjárt az első összecsapásnál látni lehetett, hogy valami nincs rendben a római seregnél. Hiányzott a lelkesedés, a bátor egység. Míg a volscus előretört, a római nemigen mozdult helyéről, hátra-hátratekingetett, hogy jön-e segítség. A hadijelvényel kitüntetettek, akiknek az első sorban kellett volna harcolniuk, visszahúzódtak. Ki után mentek volna a harcok? Nem mondhatni éppen, hogy megfutamodtak volna, nem látták ott egyetlen katonát hátát sem, de ez nem volt elég a győzelemhez. A tétozás, a bizonytalankodás a vereség hírnöke. És csakugyan, minél jobban vagdalkozott a volscus, és minél tovább védekezett a római, annál közelebb volt a volscusok győzelme és a rómaiak veresége. Sempronius konzul serege lassan hátrálni kezdett, hiába volt minden szidás, fenyegetés, hiába élet és halál fölötti hatalom, a légiók hátráltak, és tudjuk, hogy a hátrálásból könnyen lesz vad futás, fegyverek elhajítása, esztelen menekülés. Ekkor Sextus Tempanius, a lovasok *decuriája* rákiáltott csapatára:

- Lovasok, ha szabadnak akarjátok hazátokat, ugorjatok le lovatokról, és úgy harcoljatok!

Mintha maga a konzul parancsolta volna, engedelmeskedtek.

- Kövessétek lándzsámat - folytatta Tempanius -, mintha zászlótok volna! Mutassátok meg, hogy titeket sem lovas-, sem gyalogharcban nem lehet legyőzni!

A lovasok hangos kiáltozással követték Tempaniust. Utat nyitottak az ellenség soraiban, arrafelé törtek, amerre övéiket látták küzdeni. Annyit máris elértek, hogy az ellenség erejét magukra fordították, és a konzul serege lélegzethez jutott. Igaz, hogy Tempanius kis seregét körülvezték a volscusok, de a vitéz lovasok kivágták magukat, és egy dombra húzódtak. Most Sempronius igyekezett nekik segítséget vinni. Így hullámozott a csata, miközben beesteledett, és ez vetett véget a küzdelemnek, hiszen a sötétben már nem lehetett látni, ki kire fordítja fegyverét. Míg csak egy szemernyi világosság volt, a konzul nem hagyta abba a harcot, remélve, hogy felmentheti lovasait, de aztán kénytelen volt visszavonulni. És mivel nem tudta, mi történik velük, élnek-e vagy elesetek, hogy a másnap fenyegető veszélyt elhárítsa, a sebesülteket és poggászta hátrahagyva visszahúzódtak a hegyekbe. De nem tettek másként a volscusok sem. Nem tudták, hogy hányadán vannak, győztek-e, vagy vereséget szenvedtek, de mert a másnapot nagyon bizonytalannak látták, jobbnak találták visszavonulni a hegyek közé. És mintha csak utánozták volna a rómaiakat, ők is otthagyták sebesülteiket és poggásztaikat. A csatátér üresen maradt. Ahol nemrég még fegyverek zörgése, emberek csataordítása hangzott, most ott csak nyögő, jajgató sebesültek feküdtek, vizet, segítséget kérve. Tempanius is magára maradt, az ellenség nem támadott, neszt, zajt nem lehetett hallani. Mi történt? Nem tudta. Visszavonulás? Csel? Körös-körül minden csendes volt, nem lehetett tudni, mit rejt az éj. Katonái várakozóan lesték a szavát. Végül kiadta a parancsot:

- Maradjatok. Hajnalban, ha kivilágosodik, meglátjuk, mi a teendő. Most pihenjétek le, holnap esetleg nehéz napunk lesz. Ketten álljanak őrt, én másik kettővel megpróbálom kikémlelni a vidéket.

Elindultak, lassan, tapogatózva. Elértek a volscus táborig. Ott is minden csendes, ember, őrtűz sehol. Mi történhetett? Belopakodtak a tábor kapuján, sátorról sátorra jártak. Itt már nyöszörgő sebesültekre bukkantak. Ezekről tudták meg, hogy a volscus sereg nem várta be a reggelt, hanem sietve visszavonult. De nemcsak a sebesültek beszéltek így, erről a nagy sietségről beszélt itt minden, a sok eldobott fegyver és a sok holmi, amit a katonák itt hagytak. Tempanius sietett vissza a dombhoz, övéihez. Örömmel kiáltotta:

- Elvonultak a volscusok! És elvonult felőlünk a veszély!

A lovasok ujjongtak, örömmel ölelték, csókolgatták Tempaniust.

- Most mindjárt indulhatnánk a mieink táborához, de én azt mondom, mégis várjuk meg a hajnalt, és keressük meg lovainkat. Hátha megvannak valahol. A volscusok biztosan nem hajtották el őket, azok mindent elhagytak.

Az örömtől és nyugtalanságtól nem tudtak aludni, alig várták, hogy pirkadjon. Mihelyt oszlani kezdett a sötétség, elindultak. És akár az istenek vezették őket, akár az okosság, de a csatátér közelében egy ligetben megtalálták összefutva a hidegtől és félelemtől reszkető paripákat. Gyorsan hátukra pattantak, és vágattak a római táborhoz. Milyen nagy volt azonban csodálkozásuk, mikor ott is mindent elhagyva, üresen, rút rendtelenségben találtak, mint a volscusok táborában. Jajgató sebesültek, poggászta, fegyver szanaszét. Mindebből kitűnt, hogy a csata még korántsem dőlt el a rómaiak javára. Tempanius gyorsan határozott. A sebesülteket magához vette, és a legrövidebb úton Róma felé sietett. Rómába ezalatt megérkezett a vereség híre. Mindenfelé arról beszéltek, hogy elvesztett a csata, elvesztett a tábor, elpusztult az egész lovasság. Gyászolt a város. Nem volt most már különbség patricius és plebejus között, együtt siratták halottaikat. Nem tudták azt sem, mi lesz ezután. A jövőtől való rettegés csak fokozta gyászukat. Az otthon maradt konzul, Fabius a biztonság kedvéért őrséget állított a kapuk elé. Ezek az örök aztán ijedten jelentették, hogy nagyobb lovascsapat vágat a város felé.

- Itt az ellenség! Jönnék a lovasaik! - hallatszott a kétségbeesett kiáltás. A konzul a kapukat gyorsan bezáratta, a falakra kirendelte az őrséget. De mekkora volt a meglepetés, mikor a lovasokban felismerték saját fiaikat! Amilyen nagy volt előbb az ijedség, olyan nagy volt most a boldogság.

- A mi lovasságunk! A mi katonáink!

A gyászoló házakból csak úgy özönlött elő a sok könnyes szemű, de nevető arcú nő, remegő anyák és rettegő hitvesek. Megfeledkezve mindenről, úgy, ahogy voltak, rohantak a lovasok felé, rohantak övéik karjaiba. A gyász így vígságba és örömbé fordult, de a boldogság nem volt teljes. Nem is lehetett: a konzul és serege még mindig nem volt sehol. A néptribusok, hogy a sok szóbeszéd és bizonytalanság ködét eloszlassák, népgyűlést hívtak össze, amelyen Tempanius is jelen volt. Az egyik tribunus, Gaius Junius így szólt hozzá:

- Sextus Tempanius, vitéz és bátor decurio, ünnepélyesen kérlek a nép nevében, hogy beszélj velünk őszintén és egyenesen. Mit gondolsz, mi a véleményed: teljesítette-e Gaius Sempronius a jó konzul kötelességét? Kellő időben bocsátkozott-e harcba, és gondoskodott-e segédcsapatokról? És mondj: mikor titeket, lovasokat, körülzárt az ellenség, küldött-e nektek segítséget? És még egy utolsó kérdés: hol van most Gaius Sempronius, hol vannak a légióink? Téged hagytak el ők, vagy te hagytad el őket? Egyáltalán azt szeretnénk tudni, de egész biztosan és határozottan, hogy legyőzötték vagyunk-e hát vagy győztetek. Újból kérlek, felelj őszintén. A magad bátorságáról és hűségéről beszélj, mert egyedül csak ezen múlott, hogy megmaradt államunk. Elhallgatott, és várta a választ. Feszülten figyelt a nép is. Tempanius minderre dísztelen, katonásan egyszerű szavakkal válaszolt.

- Hogy a konzul hogyan vezette seregét, azt én nem tudom megmondani. Nem is az én dolgom. Katona ne bírálja a feljebbvalóját. Tőlem hát ne is kérdezősködjétek, hogy jók voltak-e a konzul tervei és eljárásai. Szerintem jók voltak. Talán csak egyben hibáztok, hogy lebecsülté az ellenfelet, pedig ez egyszer a volscusok jobban felkészültek a harcra, mint eddig bármikor. De magában az ütközetben láttam, hogy a konzul ott forgolódott a legelső sorban, küzdött, buzdított, nem kímélte életét. Később tovasodott engem a csata menete, de naplementéig hallottam a buzdítást, a fegyverzajt, és ebből tudtam, hogy a konzul még mindig harcol, és kitart a helyén.

Hogy most hol van ő és a sereg, nem tudom. De azt hiszem, hogy a sötétség beálltával a konzul is ugyanúgy tett, mint én. Én, mint tudjátok, biztonságba helyeztem csapatomat, és ehhez a terep védelmét használtam ki. Ő is bizonyára visszavonta a légiókat védettebb helyre. És nem hiszem, hogy a volscusok csak valamivel is jobban állnának. Oly sötétben kellett harcolnunk, hogy gyakran nem az ellenségre, hanem egymásra támadtunk. Ezért most még nem lehet végleges ítélet mondani. És most kérlek benneteket, ne tartóztassatok tovább. A fáradtság és seibeim nagyon kimerítettek. A tribunus köszönetet mondott őszinte szavaiért és elbocsátotta. A nép tisztelettel utat nyitott neki, és nem győzte dicsérni szerénységéért, amely nem volt kisebb bátorságánál. Még tartott a népgyűlés, mikor hírtül hozták, hogy a konzul kimerészkedve rejtekéből a Labici úton közeledik Róma felé, és már elérte Quies szent ligetét. Jöttek híreire azonnal mállás állatokat és szekereket küldtek eléje. A hosszú és kimerítő gyaloglástól elcsigázott katonákat ezek vették fel. Nem sokkal később bevonult a sereg, ha nem is dicsőségesen, de hogy megmenekültek, és itthon voltak, felért egy diadalmenettel. A konzul aztán, mikor beszámolt a szenátusnak a csatáról, nem annyira azon fáradozott, hogy magát mentesse, hanem hogy Tempaniust érdeme szerint megdicsérje és kiüntesse.